

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО»
В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ (ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)****COMPARATIVE ANALYSIS OF THE CONCEPT OF “DOMESTIC VIOLENCE”
IN FOREIGN COUNTRIES (CIVIL-LEGAL ASPECT)**

Науменко М.В., аспірантка кафедри цивільного права та процесу
Харківський національний університет внутрішніх справ

Статтю присвячено порівняльному аналізу поняттю «домашнє насильство» в зарубіжних країнах (цивільно-правовий аспект) дослідженню світового досвіду у сфері боротьби із насильством в сім'ї. В роботі проаналізовано та розглянуто можливість впровадження передового досвіду багатьох країн світу до національної правової системи України. На теперішній час відбувається удосконалення практики та політики протидії насильству як в економічно розвинених країнах світу, так і в тих що розвиваються. На протидію тим формам насильства, які донедавна вважалися звичайною справою сім'ї чи окремої людини країни приймають відповідні закони, впроваджують державні програми, вживають спеціальних заходів.

В статті розглянуто найбільш позитивний досвід в державах Європи та інших країнах світу щодо запобігання домашньому насильству. Доведено, що позитивний досвід запобігання проявам домашнього насильства в європейських країнах найбільш прийнятним для України.

В статті обґрунтовано необхідність вивчення та впровадження найкращих зарубіжних практик у вітчизняне правове поле є необхідним та допоможе Україні вирішити низку проблем, що виникають сьогодні у сфері протидії домашньому насильству та мінімізації його проявів у майбутньому. Досліджено поняття «домашнє насильство» в законодавстві зарубіжних країн. Більш детально в роботі зроблений аналіз законодавства Австрії та впровадження досвіду Австрії щодо протидії домашньому насильству в Україні.

В умовах реформування та становлення національного законодавства щодо протидії домашньому насильству в Україні, позитивним є врахування та аналіз міжнародного досвіду щодо протидії цьому негативному явищу. Звичайно, це має бути не пряме копіювання норм чи заходів протидії домашньому насильству, а запозичення та врахування механізму правового регулювання.

Ключові слова: цивільне право, домашнє насильство, заходи запобігання та протидії домашньому насильству, європейський досвід протидії домашньому насильству.

The article is devoted to a comparative analysis of the concept of "domestic violence" in foreign countries (civil-legal aspect) to the study of world experience in the field of combating violence in the family. The paper analyzed and considered the possibility of introducing the best practices of many countries of the world into the national legal system of Ukraine. Currently, the practice and policy of combating violence is being improved both in the economically developed countries of the world and in those that are developing. Countries adopt appropriate laws, implement state programs, and take special measures to counter those forms of violence that until recently were considered the normal business of a family or an individual.

The article examines the most positive experience in the countries of Europe and other countries of the world regarding the prevention of domestic violence. It has been proven that the positive experience of preventing manifestations of domestic violence in European countries is the most acceptable for Ukraine.

The article substantiates the need to study and implement the best foreign practices into the domestic legal field, which is necessary and will help Ukraine to solve several problems that arise today in the field of combating domestic violence and minimizing its manifestations in the future. The concept of "domestic violence" in the legislation of foreign countries has been studied. In more detail, the work analyzes Austrian legislation and the implementation of Austria's experience in combating domestic violence in Ukraine.

In the conditions of reforming and formation of national legislation on combating domestic violence in Ukraine, it is positive to consider and analyze international experience in combating this negative phenomenon. Of course, this should not be a direct copying of norms or measures against domestic violence but borrowing and taking into account the mechanism of legal regulation.

Key words: civil law, domestic violence, measures to prevent and counter domestic violence, European experience in countering domestic violence.

Домашнє насильство є глобальною світовою проблемою. Впродовж багатьох років різні держави займаються аналізом та вивченням цієї проблеми, шукаючи різноманітні шляхи та правові інструменти її вирішення. Вивчення позитивного досвіду різних країн дає змогу розробити дієві правові механізми щодо запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.

Проблеми у сфері протидії насильству в сім'ї та впровадження світового досвіду висвітлювались у роботах Тучака М., Сидоренкова Т., Євсюкової М., Романової Н., Благі А., Колпакової Л., Сквірського І., Белової О., Вітвіцької В., Ковальнової О., Левченко К., Трубавіної І., Юзікової Н. та інших.

Майже всі національні закони, спрямовані на протидію насильству в сім'ї, незважаючи на тотожні ознаки, детермінанти та правові проблеми, розробляються відповідно до міжнародних норм (Стамбульська конвенція) та інші, проте мають свої істотні відмінності як у визначенні домашнього насильства, так і у специфіці реагування на такі випадки, викликані здебільшого особливостями правових систем та рівнем розвитку громадянського суспільства в країні.

Так, у Великій Британії під домашнім насильством розуміється будь-який інцидент або модель випадків контролю, примусової чи загрозливої поведінки, насильства чи жорстокого поводження між дорослими, які є або були співмешканцями, або щодо членів сім'ї незалежно від статі чи сексуальності. Це може охоплювати такі типи зловживань: психологічне, фізичне, статеве, фінансове та емоційне [1].

Закон Португалії щодо протидії насильству у сім'ї також описує домашнє насильство як злочин і класифікується як «(фізичне чи психологічне) жорстоке поводження з подружжям, неповнолітньою особою або інвалідом» а притягнення до відповідальності злочинця не залежить від висловлювання потерпілого і передбачає позбавлення волі від одного до п'яти років [2, с. 116].

Згідно Закону «Про захист від насильства в сім'ї» в Австрії характеризує домашнє насильство як будь-який протиправний фізичний напад, погіршення стану здоров'я або посягання на свободу іншого з умислом, незалежно від того, чи відбуваються дії в межах або поза межами спільного домогосподарства [3].

Закон Албанії «Про заходи протидії насильству у сімейних стосунках» визначає насильство в сім'ї, як

будь-яку дію насильницького характеру, що відбувається між людьми, які перебувають або перебували у сімейних відносинах.

Термін «побутове насильство» вживають в законодавстві Індії, і характеризує насильство, яке виникає між двома людьми в сім'ї. Воно може бути по відношенню до чоловіка або дружини, дочки або сина, батьків, бабусь та дідусів. Точне визначення побутового насильства (також відомого як домашнє насильство) дається в Законі «Про захист жінок від насильства в сім'ї» (2005), який захищає жінок від фізичного, емоційного, сексуального та економічного насильства і словесних образ. Також знайшло відображення в законі і знущання над жінки або її родичів, яке виникає під час незаконних вимог надати посаг (грошові кошти, або майно які належать нареченій при вступі в шлюб і виділяються нареченій її близькими). Насильство, породжене бажанням отримати посаг, є розповсюдженим в країні [4, с. 212–213].

Здається, підходи до визначення поняття «домашнє насильство» можна розглядати у двох значеннях: у широкому, яке всебічно охоплює це явище, і вузькому, що охоплює лише діяння, що мають ознаки правопорушень, відповідальність за які передбачена відповідним національним законодавством.

На нашу думку, застосовувати досвід країн Європейського Союзу та США, за яким вилучають з сім'ї не жертву насильства, а особу, яка його вчинила є позитивним для впровадження у вітчизняне законодавство. Як зазначає Євсюкова М., у цьому випадку «особа, яка постраждала і яка є жертвою, не змушена шукати притулку», «поки інший член сім'ї заспокоїться та прийде до тями». О.В. Старчук відзначає, що у Франції протидія домашньому насильству розпочалася у рамках Національної державної програми щодо боротьби з насильством жінок і з подружнім насильством у зв'язку з прийняттям Закону Франції «Про посилення попередження і покарання за насильство в сім'ї або у відношенні неповнолітніх» [5, с. 85]. Можливість суддів у справах сім'ї видавати спеціальні постанови стала особливістю цього закону, які забезпечують безпеку жертв сімейного насильства, що дають змогу жінці, яка стала жертвою насильства у сім'ї, змінити місце проживання або змусити чоловіка покинути спільне місце проживання [6].

Протидія домашньому насильству в Австрії базується на таких принципах: 1) забезпечення життя потерпілої особи в середовищі, що є безпечним від насильства (включаючи побутове); 2) домашнє насильство є кримінально караним діянням, а не «сімейною справою»; 3) кожному гарантується захист його прав законом. Слід зазначити, що спрямовані на запобігання та протидію домашньому насильству, положення законодавства Австрії, містяться в Цивільному та в Правоохоронному кодексах, Акті служби безпеки, а також у спеціальному нормативно-правовому акті, що регулює питання запобігання та протидії домашньому насильству, – Акті про захист від насильства у сім'ї, який має силу закону. Важливими є положення

останнього щодо забезпечення захисту жертви насильства від особи, яка його вчиняє, через процедури виселення кривдника і накладення заборонного ордеру. Таке рішення віднесено до повноважень поліції. Так, поліція має право на виселення кривдника з житла незалежно від його права власності шляхом видання заборонного ордеру на десятиденний строк у випадку виникнення реальної небезпеки продовження або посилення насильства щодо потерпілої особи. При цьому порушник не має права відвідувати помешкання навіть у разі згоди на це потерпілої особи. Таким чином заборона поширюється не лише на помешкання потерпілої особи, а й на інші місця визначені судом (місце роботи, навчання дітей тощо) [7, с. 14].

Однією з основних рис Акта про захист від насильства в сім'ї в Австрії є те, що в разі вчинення насильства поліція повинна реагувати, незважаючи на інтереси потерпілої особи, яка самостійно приймає рішення лише стосовно тимчасової судової заборони. Отже розуміння того, що держава несе відповідальність за безпеку у приватному житті та обізнана з проблематичною ситуацією жертви домашнього насильства, яка перебуває під тиском кривдника в насильницьких стосунках забезпечується двоступеневим підходом.

Австрійський досвід протидії домашньому насильству було б доцільно запровадити і в Україні, адже в нашій державі ізолюють жертву насильства, тоді як у більшості країн світу – кривдника.

Тим не менше, за законодавством України передбачена можливість винесення термінового заборонного припису стосовно житлового приміщення, який видається винятково кривднику, однак лише за умови, що таке житло є місцем спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника відповідно до Закону від 7 грудня 2017 р. При цьому органи Національної поліції наділяються повноваженнями щодо здійснення виселення кривдника в примусовому порядку із житлового приміщення, якщо кривдник відмовляється добровільно його залишити [8].

Слід зазначити, що всебічний науковий аналіз, та здобуті знання та методи потребують професійної адаптації до національної специфіки і мають передувати перш ніж впроваджувати зарубіжний досвід у вітчизняне законодавство. Подібної думки й Колпакова Л.О., яка стверджує, що хоч подібний досвід і викликає значний інтерес, проте вимагає глибокого осмислення з урахуванням специфіки вітчизняної правової системи, історичних і культурних традицій.

Має обов'язково враховуватися специфіка нашої країни, реальні потреби її нормотворчої та правозастосовчої діяльності при будь-якому запозиченні досвіду зарубіжної країни у нормотворчій діяльності.

Перш ніж обиратися найбільш прийнятні для України варіанти щодо вдосконалення наукового підґрунтя для формування вітчизняного цивільно-деліктного законодавства треба аналізувати і враховувати досвід багатьох держав, визначати недоліки та переваги досвіду тих чи інших держав і вже на підставі порівняльного аналізу формулювати пропозиції [9, с. 296].

ЛІТЕРАТУРА

1. Domestic Violence. Crime and Victims Act 2004. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/28/contents> (дата звернення: 15.06.2023).
2. Легенька М.М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сімі та можливості використання в Україні. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 111–116.
3. Greater Protection in Cases of Domestic Violence. Information on the Act on Protection Against Violence. URL: https://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Service/Formulare/Mehr_Schutz_bei_haeuslicher_Gewalt_ENG.pdf;jsessionid=0B7F536916C00BE6597375E039AA1D0.1_cid289?__blob=publicationFile&v=7 (дата звернення: 15.06.2023).
4. Козаченко О.В. Побутове насильство в Індії. Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід) : збірник тез доповідей учасників XXI студентської науково-практичної конференції іноземними мовами (м. Харків, 9 квітня 2020 року). Харків. 2020. С. 199–214.
5. Старчук О.В. Заходи запобігання та протидії домашнього насильства: український досвід в міжнародному контексті. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 2 (14). С. 83–87.
6. Loi n° 2006-399 du 4 avril 2006 renforçant la prévention et la répression des violences au sein du couple ou commises contre les mineurs. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000422042/> (дата звернення: 15.06.2023).

7. Greater Protection in Cases of Domestic Violence. Information on the Act on Protection Against Violence. URL: https://www.bmjv.de/SharedDocs/Downloads/DE/Service/Formulare/Mehr_Schutz_bei_haeuslicher_Gewalt_ENG.pdf;jsessionid=0B7F536916C00BE6597375E039AA1D0.1_cid289?__blob=publicationFile&v=7 (дата звернення: 15.06.2023).

8. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 15.06.2023)

9. Сквірський І. О. Виправні роботи як вид адміністративного стягнення. *Держава і право* : зб. наук. праць. *Юридичні і політичні науки*. Випуск 35. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. С. 295–297.